

LAW FOR YOU

Mwongozo mfupi
wa sheria kwa
wahamiaji wapya
wanaoishi katika
Australia

SWAHILI
[KISHWAHILI]

ALİYOMO

Mwanzo	1
Sheria inchni Australia	2
Kwendesha gari	3
Kununua gari liyotumiwa	4
Hajali ya gari	5
Kununua bidhaa na huduma	6
Polisi	7
Tatizo za familia	8
Ku kodi	9
Ndoa/ Kuo	10
Kujitenga na Talaka	11
Watoto na kujitenga	12
Kutunza wa toto	13
Maamuzi na serekali	14
Kazi	15
Faini	16

Sheria Kwa ko - mwongozo mfupi wa sheria kwa wahamiaji wapya wanaoishi katika Australia Kusini

Hii ni mwongozo msingi wa sheria kwa wahamiaji wapya wanaoishi katika Australia Kusini. Ni nia ya kusaidia wasemaji wa lugha zingine tofauti na Kiingereza kujifunza sheria muhimu na kujua kuhusu huduma inapatikana kwa kusaidia watu wenye matatizo ya kisheria. Kama mtu ana tatizo kisheria ni muhimu kupata ushauri wa kisheria haraka iwezekanavyo.

Mwongozo huyu ilitengenezwa na Tume Huduma za Kisheria kusaidia elimu ya kisheria kwa wahamiaji wapya. Ni pia inaweza kutumika na watu ambao wanahitaji kuelewa dhana ya msingi ya kisheria na wapi kupata msaada.

Tume ya Huduma za Kisheria inatowa shukrani kwa mtowaji wa fedha ambao ni Mwanzirishi ya Sheria ya Australia Kusini kwa kutafsiri na ku printi mwongozo huu.

Baadhi ya aliyomo na picha ya mwongozo huu wamekuwa walichuguliwa kutoka 'Nini sheria? Sheria ya Australia katika nchi yangu mpya 'zinazozalishwa na tume Australia msaada wa kisheria.

Hawajihusishi: Sheria inabadilika mara kwa mara na habari katika mwongozo huyu inaweza kuwa siyo ya sasa. Habari katika mwongozo huyu ni mwongozo wa jumla tu. Si ushauri wa kisheria. Tunasii watu kupata ushauri binafsi kuhusu matatizo yao ya kisheria.

© Legal Services Commission March 2015

Published with the support of the Law Foundation of South Australia

Sheria katika Australia

- Kila mmoja lazima kufuata sheria.
- Kama unavunja sheria, unaweza kulipa fedha au kwenda mahakamani.
- Habari kuhusu sheria zinapatikana kwa kila mtu kwa bure .
- Unaweza kupata msaada wa bure wa kisheria kutoka **Tume ya Huduma za Kisheria** .

Kwa habari zaidi

[Translating and Interpreting Service \(TIS\)](#)

131 450

[Legal Services Commission](#)

1300 366 424

www.lsc.sa.gov.au

Kuendesha gari

- Lazima uwe na leseni halali ya kuendesha gari katika Australia ya Kusini. Kama wewe ni mpya kwa Australia ya Kusini uliza Huduma ya Australia ya kusini kama leseni yako ni halali.
- Lazima usiendeshe gari ambao haijasajiliwa au kuiacha barabarani.
- Kila mmoja lazima kuva mukanda wa gari , ikiwa ni pamoja na watoto. Watoto wanahitaji viti maalum gari na mikanda. Aina ya kiti cha gari au mukanda unahitaji kutumia inategemea ukubwa na umri wa mtoto. Kwa taarifa zaidi wasiliana na **Kidsafe SA**.
- Lazima kujifunza na kutii sheria zote zakuendesha gari. Adhabu kwa kuvunja sheria hizi ni kama faini , gereza , na kupoteza leseni

Kwa habari zaidi

Translating and Interpreting Service (TIS)

131 450

Legal Services Commission

1300 366 424

www.lsc.sa.gov.au

Service SA

13 10 84

Kidsafe SA

8161 6318

www.kidsafesa.com.au/road-safety

Kununua gari iliyotumiwa

Kununua katoka kwenye yadi ya gari:

- Kuwa na fundi au **RAA** kuangalia gari .
- Muuzaji wa gari lazima ahakikishe gari si yakuibiwa au ingali inalipwa

Kununua binafsi kutoka kwa mmiliki:

- Kuwa na fundi au **RAA** kuangalia gari.
- Wakati mwingine benki inaweza kuchukua gari kama iko chini ya mkopo. Hii inaweza kutokea hata baada ya kununua gari na kujiandikisha katika jina lako. Ili kuangalia kama gari bado iko chini ya mkopo pigiwa simu **Personal Property Securities Register (PPSR)** 1300 007 777. Unahitaji ' Namba maalum ya gari ' (VIN) ambayo hupatikana kwenye karatasi ya usajili na kwenye injini. Gharama ya kutafuta kwenye PPSR ni \$ 4 na unaweza tu kulipa na kadi ya mikopo.
- Hakikisha gari hayikuibiwa. PPSR wanaweza kukuangalilia.

Kwa habari zaidi

Translating and Interpreting Service (TIS)

131 450

Personal Property Securities Register

1300 007 777

www.ppsr.gov.au

RAA

131 111

Ajali ya gari

- Kama kuna ajali ya gari kila dereva lazima anasimama na kusaidia kama mtu amejeruhiwa.
- Madereva wanapaswa kubadilishana maelezo yao : jina, anwani na kampuni ya bima.
- Tengeneza ripoti kwa polisi kama mtu yeyote amejeruhiwa au gharama ya jumla ya matengenezo ya magari yote ni zaidi ya \$ 3000.
- ' Bima ya kawaida ' ni pamoja na wakati wa kulipa gari yako ya usajili. Hii inalipa fidia kwa mtu ambaye amejeruhiwa katika ajali ya gari. Halipi kwa ajili ya matengenezo ya magari.
- Kuna aina nyingine ya bima unaweza kupata kukarabati magari:
 - ' Bima ya kawaida (*Third party property*) ' hulipia uharibifu wa gari ya mtu mwingine kama ajali alikuwa makosa yako.
 - ' Bima ya ukamirifu' (*Comprehensive insurance*) ' inalipa kwa uharibifu wa wote gari lako na gari ya mtu mwingine

Kwa habari zaidi

Translating and Interpreting Service (TIS)

131 450

Legal Services Commission

1300 366 424

www.lsc.sa.gov.au

Police

Piga simu 000 katika dharura au 131,444 kwa mahudhurio polisi kama si ya dharura.

Kununua bidhaa na huduma

- Una haki kama kitu unanunua kimevunjika, hakiko salama, hakifanyi kazi au inaonekana tofauti na jinsi kingekua. Unaweza kukicukua kimetengenezewa, au kupata kingine kipya au kupata pesa yako. Hii inaweza kutokea hata baada ya udhamini umeisha.
- Daima kuweka risiti.
- Kabla ya kutia saini mkataba uliza mtu akusaidie kuelewa nini maana yake. Hii ni muhimu sana kwa mikataba ya muda kama vile kwa ajili ya simu ya mkononi.
- ‘Karatasi yakukataza wanabiashara wasigonge mlango’ ukiyiweka katika mbele ya mlango wako inaweza kuzuia watu kuja nyumbani kwako kukuuzia mambo.

Kwa habari zaidi

Translating and Interpreting Service (TIS)

131 450

Legal Services Commission

1300 366 424

www.lsc.sa.gov.au

Consumer Credit Law Centre SA

8342 1800

1300 886 220 (country callers)

Polisi

- Polisi inalinda jamii na kuhakikisha kuwa watu wanafuata sheria . Polisi lazima pia wafuate sheria.
- Wakati polisi inafanya uchunguzi wanaweza kukuuliza.
- Huwezi kuwa na kujibu maswali yoyote Polisi wanakuuliza nyingine zaidi ya kutoa jina lako , anwani na tarehe ya kuzaliwa.
- Kama uko unaendesha gari lazima pia onyeshe Polisi leseni yako kama wanaikuuliza.
- Una haki ya kupata ushauri wa kisheria kabla ya kujibu maswali mengine kutoka Polisi
- Kama Kiingereza sio lugha unayopendelea una haki ya kuomba mkalimani.

Kwa habari zaidi

Translating and Interpreting Service (TIS)

131 450

Police

Piga simu 000 katika dharura au 131 444 kwa mahudhurio polisi kama si ya dharura.

Legal Services Commission

1300 366 424

www.lsc.sa.gov.au

Vurugu za familia

- Katika Australia kuna sheria za kulinda watu kutoka vurugu za familia.
- vurugu za Familia wanaweza aina nyingi ikiwa ni pamoja na kimwili, kisaikolojia, matusi, kihisia na unyanyasaji wa kiuchumi.
- Hakuna mtu anatakiwa kuishi katika hofu ya vurugu za familia. Ni kosa kubwa kwa polisi na mahakama.
- Polisi na mahakama wanaweza kufanya ili kuwaambia familia kuacha vurugu za familia zinaweza kutokea baadaye. Hii inaitwa 'Intervention Order'.
- Kama familia haitaacha vurugu watakuwa katika taabu na sheria.
- Kuna huduma maalum ya bure ambayo inaweza kusaidia watu ambao hawana kujisikia salama nyumbani. Hizi ni pamoja na malazi ya wanawake, huduma za ushauri na ushauri wa kisheria.

Kwa habari zaidi

Translating and Interpreting Service (TIS)

131 450

Police

Piga simu 000 katika dharura au 131,444 kwa mahudhurio polisi kama si ya dharura.

Legal Services Commission

1300 366 424

www.lsc.sa.gov.au

Women's Legal Service

8221 5553

Domestic Violence Gateway Helpline

1800 800 098

Kukodisha

- Mwenye nyumba lazima anadumisha nyumba katika hali ya kuridhisha.
- Wapangaji lazima kuwaambia mwenye nyumba kama nyumba imeharibiwa.
- Mwenye nyumba analipa kwa ajili ya matengenezo isipokuwa amesababishwa na uharibifu wa mpangaji.
- Wapangaji lazima wanalipa kodi na kuweka nyumba safi, fagiya na katika hali nzuri.
- Kupata risiti ya kuthibitisha una kulipwa kodi.
- Wapangaji si lazima kufanya kelele nyingi au kuvuruga majirani zao.
- Huwezi kufukuzwa bila kupata karatasi kutoka mahakamani.

Kwa habari zaidi

Translating and Interpreting Service (TIS)

131 450

Tenants Information & Advocacy Service (TIAS)

8305 9459

Legal Services Commission

1300 366 424

www.lsc.sa.gov.au

Ndoa

- Katika Australia ndoa ni kati mwanaume mmoja na mwanamke mmoja wenye umri wa miaka 18 au zaidi.
- Katika hali maalum vijana wenye umri 16 au 17 anaweza kuoia kama mahakama anatoa ruhusa. Ni nadra kwa Mahakama kutoa ruhusa hii.
- Sheria hairuhusu mtu chini ya umri wa miaka 18 kuchukuliwa nje na kuolewa.
- Katika Australia hakuna sheria ambayo inahitaji watu kuwa kisheria kuolewa na kuishi pamoja.
- Kuwa kuolewa na mtu haitoi mume au mke haki ya kufanya ngono. Kama mtu hana hiari kukubaliana na ngono, hii inaitwa ubakaji, hata kati ya mume na mke.

Kwa habari zaidi

Translating and Interpreting Service (TIS)

131 450

Legal Services Commission

1300 366 424

www.lsc.sa.gov.au

Kujitenga na kutoa Talaka

- Mtu yeyote ambaye hataki kukaa kwenye ndoa wanaweza kupata talaka. Wanaume wanaweza kuwaacha wake na wake wanaweza kuwapa talaka waume zao. Haijalishi ambaye alikuwa na makosa.
- Talaka ni rasmi, mwisho wa kisheria wa ndoa. Ni lazima kuiomba mahakamani kupata talaka.
- Kabla unaweza kuomba talaka lazima kwanza kuacha kuishi kama wanandoa kwa angalau miezi 12.
- Inawezekana kutenganishwa wakati wanaoishi katika nyumba moja kwa muda mrefu kama wewe tena hushiriki shughuli ya kawaida ya ndoa kama vile kulala pamoja, kula milo pamoja, kushirikiana akaunti za benki au kwenda nje pamoja na watoto wako.
- Kuna sheria ya familia juu ya huduma ya watoto na mgawanyiko wa mali baada ya kujitenga. Sheria hizi wanaweza kuomba bila kujali kama wewe ni kisheria ndoa au la.
- Kama wewe uko unatafuta kujitenga au kuwa kutengwa, unapaswa kutafuta ushauri wa kisheria. Wakili anaweza kukusaidia kuelewa haki zako za kisheria na majukumu, na kueleza jinsi sheria inatumika na wewe.
- Mgawanyiko au talaka inaweza kuathiri hali yako ya uhamiaji. Unapaswa kupata ushauri wa kisheria kuhusu hili.

Kwa habari zaidi

Translating and Interpreting Service

131 450

Legal Services Commission

1300 366 424

www.lsc.sa.gov.au

Family Law Courts

1300 352 000

Watoto na utengano

- Wakina mama na baba wote wapashwa kuwajibika kwa watoto wao. Hii haina mabadiliko hata kama wazazi wanatengana.
- Watoto wana haki ya kuona wazazi wote wawili kwa muda mrefu kama wao ni salama.
- Wazazi wengi wametengana wanatafuta njia ya kuendelea kushiriki huduma ya watoto wao.
- Baadhi ya wazazi amabao wametengana hawawezi kukubaliana kuhusu mipango ya watoto wao. Mwanasheria wa ki Familia anaweza kutoa ushauri wa kisheria na kuwasaidia wazazi kufikia makubaliano.
- Katika kesi kubwa , mahakama ya familia inaweza kuamua kile ambao kinaweza kutokea kwa watoto.
- Upatanishi wa familia ambapo wazazi wanakutana kwa msaada wa mpatanishi huru kujadili mipango kwa ajili ya watoto, bila kwenda mahakamani.
- Mzazi anaweza kuulizwa kulipia 'mtoto msaada' kwa mzazi mwingine kuwasaidia kuwatunza watoto .

Kwa habari zaidi

Translating and Interpreting Service (TIS)

131 450

Legal Services Commission

1300 366 424

www.lsc.sa.gov.au

Kutunza Watoto

- Wazazi lazima kutunza watoto na kuwalinda madhara.
- Wazazi wana haki ya kufundisha watoto jinsi ya kuishi. Wazazi hawaruhusiwi kuumiza watoto kwa njia ya nidhamu.
- Wanaweza kuwalinda watoto kutokana na wazazi ambao hawana huduma kwa watoto wao au wanawaudhuru.
- Kuna huduma ya bure ambayo inaweza kusaidia wazazi na ushauri, huduma ya watoto na ushauri familia.
- Wataalamu ambao wafanya kazi na watoto ni lazima kufanya ripoti ya **Families SA** kama wanafikiri mtoto inaweza kuwa anaumizwa.

Kwa habari zaidi

Translating and Interpreting Service (TIS)

131 450

Parent Helpline

1300 364 100

Police

Piga simu 000 katika dharura au 131,444 kwa mahudhurio polisi kama si ya dharura.

Legal Services Commission

1300 366 424

www.lsc.sa.gov.au

Families SA

Child Abuse Report Line 13 14 78

Crisis Care (after hours) 131 16 11

Maamuzi ya serikali

- Maamuzi na viongozi wa serikali utakiwa kufanyika kwa mujibu wa sheria
- Una haki ya kupata ushauri wa kisheria na kuuliza maswali kuhusu maamuzi ya serikali ambao anakuathiri.
- Wakati mwingine, unaweza kuomba maamuzi yakabadilishwa.
- Unaweza pia kulalamika kwa **Ombudsman SA** au **Commonwealth Ombudsman** kama unaamini uamuzi wa serikali si sahihi.

Kwa habari zaidi

Translating and Interpreting Service (TIS)

131 450

Legal Services Commission

1300 366 424

www.lsc.sa.gov.au

Commonwealth Ombudsman

1300 362 072

Ombudsman SA

8226 8699

1800 182 150 (country callers)

Welfare Rights Centre (SA)

8223 1338

1800 246 287 (country callers)

Kazi

- Kuna sheria nyingi za kulinda haki yako katika kazi ikiwa ni pamoja na:
 - kiasi gani unalipwa
 - fidia kama wewe ujeruhiwa katika kazi
 - matibabu ya haki katika kazi
 - kuwa salama kazini
 - rekodi juu ya malipo yako, kodi na malipo ya uzeeni.
- Kama wewe ni mwanachama cha wafanyakazi wanaweza kukupa ushauri na kusaidia kulinda haki yako katika kazi.

Kwa habari zaidi

Translating and Interpreting Service (TIS)

131 450

Fair Work Ombudsman (pay and work rights)

13 13 94

www.fairwork.gov.au/languages

Legal Services Commission (general advice and referral)

1300 366 424

www.lsc.sa.gov.au

Working Women's Centre SA

1800 652 697

Faini

- Faini ni aina ya adhabu ambapo unalipa fedha kwa ajili ya kuvunja sheria.
- Kama huwezi kulipa faini yako kwenye muda uliyo pangiwa, zungumza na **Utekelezaji wa Faini na Team ya Kuangalia Faini**
- **Utekelezaji wa Faini na Team ya Kuangalia Faini** anaweza kupanga malipo kulingana na uwezo wako wa kulipa.
- Kama hutafanya makubaliano na **Utekelezaji wa Faini na Timu ya Kuangalia Faini** ina uwezo wa nguvu yakukulipisha faini yako.
- Usipuuzi faini yako - kama huwezi kulipa, omba msaada.

Kwa habari zaidi

Translating and Interpreting Service (TIS)

131 450

Legal Services Commission

1300 366 424

www.lsc.sa.gov.au

Fines Enforcement and Recovery Unit

1800 659 538

Maelezo

